

oblikovanju in rabi, razkriti še implicitno, 'skrito' povednost te kulturne prvine. Ugotoviti različna razmerja med človekom (izdelovalcem, uporabnikom, družbeno skupino) in oselnikom oziroma vlogo in pomen oselnika v posameznem družbenem okolju in času..."

Ponavadi se po vsaki zaključeni dejavnosti, v tem primeru po končani razstavi, naredi ocena, ki poskuša ovrednotiti, če je določena dejavnost dosegla svoj namen, in če je, do kakšne mere. V to oceno bom vključila članke, ki so izšli v času razstave v madžarskem tisku, in vtise obiskovalcev.

Članke v madžarskem tisku lahko razdelimo v dve skupini: 1. članki z značajem informiranja, 2. članki, ki vsebinsko razčlenjujejo razstavo. V prvo skupino lahko uvrstimo članke iz časopisov *24 óra* in *Számadás*. Ti članki opozarjajo bralce na pomen razstavljenih predmetov, za katere je značilno, da se danes uporabljajo že v manjši meri kot nekoč in poročajo o že skoraj izginulem načinu življenja, ki je preizkušalo človeka.

Člankov iz druge skupine je veliko več, kar govori v prid sklepanju, da je tematika razstave vzbudila zanimanje pri madžarskih strokovnjakih.

Esti Hírlap je že na dan odprtja razstave objavil članek z naslovom *Oda delu, ustvarjalnosti*. V tem članku je Imre Gráfik, vodja oddelka v budimpeštanskem Etnografskem Muzeju, kot gostitelj predstavil slovensko razstavo madžarski javnosti. Po njegovem mnenju prihajajo v muzejskih zbirkah v središče pozornosti ponavadi tisti predmeti, ki so večinoma reprezentativni in z umetniškega vidika poudarjeni. Toda obstaja drugo, manj senzacionalno strokovno-znanstveno delo, ki poskuša zbirke razporediti po posameznih oblikovnih tipih, kulturnozgodovinsko. V ta krog spada slovenska razstava. Dobra razstava lahko prek predmetov obudi življenjske oblike, in to je bistvo.

Časopisi *Magyar Nemzet*, *EXPRESSZ Keres - Knál, Délvilág, Élet és Tudomány* in *Múzeumi Hírlap* (Muzejski poročevalni list) so razstavi namenili daljše članke. Za te članke je na eni strani značilno, da se opirajo na podatke, ki so bili objavljeni v zloženki, ki je spremljala razstavo, na drugi strani pa poudarjajo, izpostavljajo tiste vidike razstave, ki so drugačni od madžarskih oziroma od dosedanjih. Med te pozitivne vsebine razstave sodijo mnenja, kot so: "S tem majhnim, toda samo na videz obrobim predmetom je slovenskim strokovnjakom uspelo predstaviti en del ljudske umetnosti in poljedelske kulture, in s tem seveda en delček slovenske kulture"; /.../ "a postavitev razstave je značilno, da je zelo pregledna, besedilo, ki spremlja razstavo, je sicer jedrnat, vendar kljub temu razumljivo"; /.../ "Posebnost razstave se kaže v okrašenih,

rezljanih lesenih oselnikih, saj takih v madžarskih zbirkah ne najdemo"; /.../ "Poleg predmetov je veliko fotografij, risb, lesorezov, ki ilustrirajo delo in nošo kosca, prijetne slike pa predstavljajo tudi današnje delavce".

Poleg madžarskih medijev so o razstavi poročali tudi slovenski manjšinski mediji na Madžarskem. V časopisu *Porabje* je bil objavljen članek z naslovom: *Oselnik, po naše "vodej"*. Iz članka zveemo, da je tudi v Porabju košnja (bodisi trave ali žita) veljala za kmečki praznik, na katerem se je zbrala vsa družina in sorodniki. Zaradi geografske lege še danes marsikje kosijo s koso - predmeta, ki sta povezana s koso, sta "vodej" (oselnik) in "brüs" (osla).

Avtorica članka meni, da je s to razstavo avtorica razstave prispevala pomemben delež k spoznavanju slovenske ruralne kulture in da bodo strokovnjaki (tako slovenski kot madžarski) širili védenje o Slovencih, o slovenski kulturi, pa čeprav s takim majhnim (toda samo na videz obrobim) predmetom, kot je oselnik.

O razstavi so poročali tudi v televizijski oddaji *Slovenski utrinki* (slovenska oddaja na 2. programu madžarske televizije, ki jo predvaja tudi 1. program RTV Slovenija).

Ker so razstave namenjene predvsem obiskovalcem (tako strokovnjakom kot laikom), niso zanemarljivi vtisi obiskovalcev. Navedla bom nekaj mnenj iz knjige vtisov:

"Razstava je preprosta, toda teži k predstavitvi bistva. Je zanimiva mešanica predmetov v povezavi z delom, človekom in načinom življenja."

"Človek si ne bi mislil, kakšna odkritja ga čakajo. Veseli me, da so iz pozabljenega vsakdana naredili praznik. Dobro bi bilo, če bi tudi iz drugih sosednjih držav prišle take razstave."

"Hvala za to razstavo. Razstava je obudila moje spomine na starega očeta, ki je bil vodja koscev v Porabju. Pozimi je delal v monoštirski tovarni kose, poleti pa je kosil na Alföldu."

"Razstava je zelo lepa. Realno predstavi 'umetnost košnje' in predmete, ki so jih uporabljali. Obudil je moje spomine na srečno otroštvo na deželi."

Avtorica razstave je z oselnikom, s tem drobnim predmetom pritegnila pozornost tako strokovnjakov, obiskovalcev kot tudi medijev v osrednjem mestu Madžarske. V marsikaterem človeku, posebno pri starejših, je razstava obudila spomine na otroštvo, na preteklost, na takratni način življenja. Mlajši pa so spoznali predmet (v njegovi večpomenski povednosti), s katerim so njihovi predniki večkrat služili kruh in tako preživljali družino. Za starejšo generacijo ostajajo oselniki cenjeni kot predmet zaslužka, preživetja, kot spomin na tisto obdobje, medtem ko dobijo za mlajšo generacijo nov pomen, pomen "spominka".

Darja Skrt

VINARSKE PODOBE

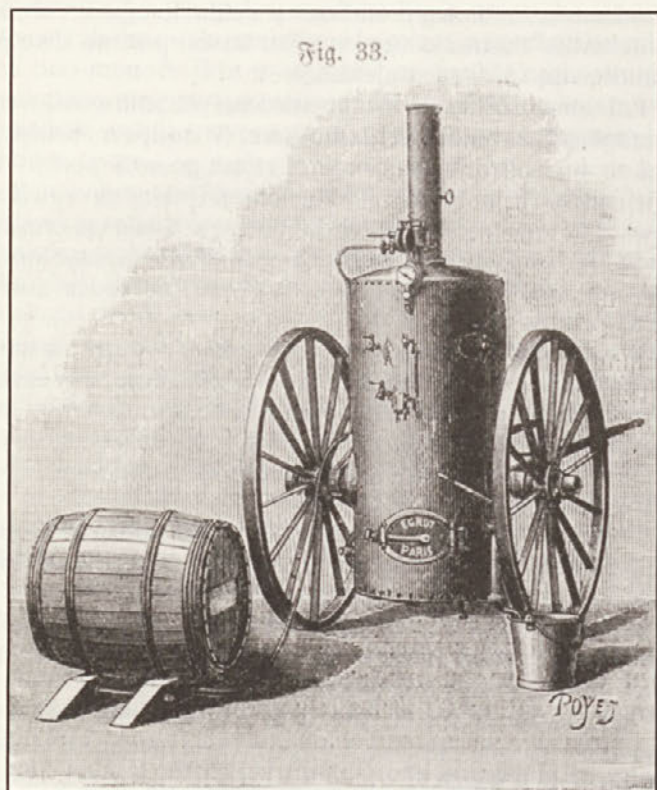
V Goriškem muzeju so v sodelovanju z Agroindom Vipava na gradu Kromberk 21. marca 1995 odprli razstavo o vinarstvu v 19. stoletju z naslovom *Vinarske podobe*.

Na današnjem slovenskem ozemlju se je vinogradništvo razvilo povsod, kjer so bile dane za to ustrezne možnosti. Deloma se je ohranilo tudi po naselitvi naših prednikov. Prvi podatki o tem so iz leta 977, ko se v listinah omenjajo vinogradi okoli Ptuja. Najstarejši ohranjeni vir z območja

Goriške, kjer so omenjeni vinogradi, je računsko knjiga goriških grofov iz leta 1398, v kateri določajo, da morajo kmetje vinsko in žitno desetino sami zvoziti v Gorico, za kar je vsak kmet dobil hlebec kruha. V srednjem veku se je vinogradništvo v slovenskem in s tem seveda tudi v primorskem prostoru dodobra utrdilo in postopoma precej napredovalo. Že v 17. stoletju Valvasor hvali vina Kraševcev in Vipavcev kot posebno izvrstna. Vinograde Kraševcev in Pivčanov

Fig. 33.

Izparilnik za sode, 1902.
Fotodokumentacija Goriškega muzeja.

omenja tudi Hacquet, vendar nekoliko bolj kritično, saj pravi, da so njihove stiskalnice precej revne, vino pa da še vedno prenašajo v mehovih. V prvi polovici 19. stoletja so na območjih, kjer podnebne razmere niso ustrezale vinogradništvu, gojenje vinske trte opuščali, intenzivneje pa so jo začeli gojiti tam, kjer je dobro uspevala. V drugi polovici 19. stoletja so naše vinograde in vinogradnike najprej hudo prizadeli oidij, peronospora in trtna uš, kasneje pa še huda mednarodna vinska konkurenca. Inovacije v vinarstvu, ki so omogočale nesluten napredek, so slovenskega kmeta-vinarja, vajenega tradicionalnega gojenja trte in kletarstva, postavile pred hudo preizkušnjo. Po napoleonskih vojnah se je francoska vinska trgovina razširila po vsej Evropi, na novo zgrajene železnice pa so omogočale varnejše in hitreje prevoze vina v oddaljene kraje. Manjša vinorodna območja so bila pred gospodarskim zlomom, zato je država podprla razvoj vinogradništva in kletarstva prek kmetijskih družb in z novoodprtimi šolami v Gorici 1869 (kmetijska šola), Mariboru 1872 (sadjarsko-vinarska), Slapu pri Vipavi 1873 (vinarsko-sadjarska) in v Klosterneuburgu 1870 (enološko-pomološka). Vinarstvo so v 19. stoletju imeli za eno najpomembnejših in najzahtevnejših gospodarskih dejavnosti, kar je odprlo pot številnim domačim piscem, strokovnjakom za to področje, kot so Josip Vošnjak, France Gombač in Anton Kosi. Najbolj znan in prvi med njimi pa je prav gotovo Matija Vertovec, avtor slovensko pisane vinarske knjige z naslovom Vinoreja.

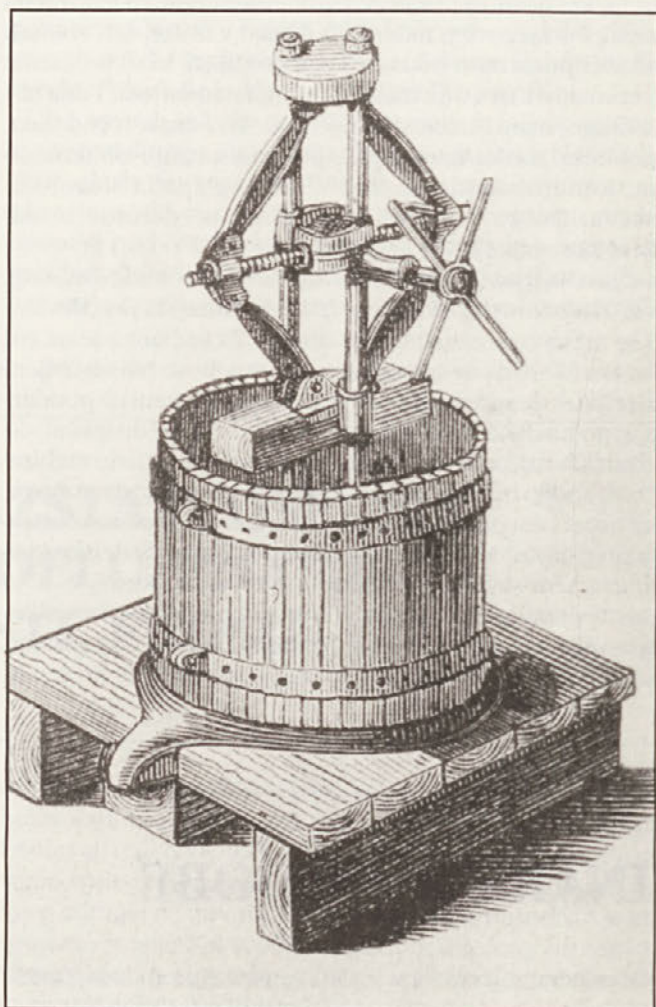
Avtorji knjig o naprednem vinarstvu in kletarstvu, napisanih skozi celo 19. stoletje, so posvetili enako veliko pozornost tako besedilu kot risbam. "Knjige so pisane tako, da prepičajo tudi zadnjega starokopitnega dvomljivca, in so seveda primerno ilustrirane. Risbe predstavljajo osnovna znanja, osnovna orodja, naprave in stroje za umno kletarstvo," pravi avtor razstave Andrej Malnič v ob razstavi izdanem Sloven-

Šampanjska klet, 1874.
Fotodokumentacija Goriškega muzeja.

skem vinarskem listu.

Podobno ravnotežje med sliko in besedilom je zaslediti tudi v osnovnem konceptu razstave. V samih razstavnih prostorih je besedilo sicer skrčeno na minimum, saj skušata avtor razstave in oblikovalec prikazati pomen pisane besede na druga-

Francoska kolenčna stiskalnica, 1874.
Fotodokumentacija Goriškega muzeja.

čen način. Širše poljudno izobraževanje vinarjev ni potekalo le prek vinarskih knjig, pač pa tudi prek splošnih in za gospodarstvo specializiranih časopisov, kot so bili: Kmetijske in

rokodelske novice (Ljubljana), Slovenski gospodar (Maribor), Kmetovalec (Ljubljana), Dolenjske novice (Novo Mesto), Umni gospodar (Gorica), Gospodarski list (Gorica) in Vinarški in vrtnarski list (Trst). Zato je pisana beseda na razstavi podana v enaki obliki, kot je bila nekóč, in sicer v posebej za to razstavo izdanem Slovenskem vinarskem listu. V njem najdemo ponatis različnih starih sestavkov o vinarstvu z uredniškovo in avtorjevo željo, da bi današnjemu človeku čimbolj približala miselnost, znanje in duha vinarjev in kletarjev 19. stoletja. Racionalizem natisnjenih besed pušča v današnjem obiskovalcu občutek zmage in napredka današnjega časa.

Čisto drugače pa vplivajo na nas ponovno natisnjene risbe. Že v času svojega nastanka so imele risbe specifično funkcijo v procesu informiranja in izobraževanja. Praktičnemu, umnemu in zaradi osnovne eksistence po napredku hlepečemu vinogradniku in kletarju je risba pravzaprav predstavljala osnovno predizkušnjo. Besedilo ob risbi je zanj pomenilo pravzaprav le obrobno, dopolnilno informacijo. Vizualizacij-

ski princip podajanja novih tehnoloških dognanj je bil čisto po meri neabstraktnemu in izkustvenemu dojetju večine vinogradnikov in kletarjev.

Risba s svojo močjo vizualizacije pa ne prinaša samo napredne ideje, zazrte v prihodnost, pač pa s svojo senzibilnostjo v "času prihodnosti" pričara duha in vonj preteklosti. Prav te njene sposobnosti sta se avtor in oblikovalec razstave več kot zavedala. Odločila sta se za risbo kot osnovno nosilko sporočila preteklosti, ki s svojim čarom, patino in hkrati kristalno - eksaktno sporočilnostjo razvname nostalgčni odziv obiskovalca razstave. V kovinske modernistične konstrukcije s primesmi kubizma so vpete risbe iz 19. stoletja, ki čudovito spajajo preteklost in prihodnost, kot da bi hotele opozoriti, da vsak razvoj temelji na dejanjih iz preteklosti.

Čarobnost slik kot protiutež dopolnjujejo originalni kletarski predmeti, stroji, naprave in orodja s preloma iz 19. v 20. stoletje, ki še holj živo in močno usmerijo obiskovalčev pogled v preteklost in modrost svojih stanovskih prednikov.

Mirjam Mencej

POROČILO O SIMPOZIJU RELIGIJA IN FOLKLORA

26. in 27. oktobra je v Bolgariji, v mestecu Bankja blizu Sofije, potekala mednarodna znanstvena konferenca z naslovom Religija in folklor. Poleg raziskovalcev iz Bolgarije so se je z referati udeležili še predstavniki iz Makedonije, Romunije, Srbije, Turčije in Ukrajine. Iz Slovenije je svoj referat, ki bo objavljen v publikaciji, v kateri bodo izšli vsi referati simpozija, poslala dr. Marija Stanonik, sama pa sem se z referatom tudi osebno udeležila simpozija.

Simpozij naj bi po prvotnih načrtih trajal tri dni, vendar je bil zaradi manjše udeležbe nastopajočih skrčen na dva dneva. V teh dveh dneh so se zvrstili referati, ki so zajemali zelo različna področja osnovne teme simpozija: od terminoloških problemov do ljudskih plesov, od preučevanja ikon, krščanskih in folklornih vidikov sakralnega toposa, potopisov, ljudske kozmologije do mitičnih sestavin v slovstveni folklori, od ljudskih predstav o živalih in žrtvovanju do etimoloških problemov, stičišč med 'ljudsko' religijo in krščanstvom, religijo in novokomponiranimi pesmimi ter še marsikaj drugega. Poleg referatov pa smo si lahko ogledali tudi nekaj videofilmov, ki so jih avtorji posneli na terenu: o ljudskih religioznih plesih v Turčiji (avtor Ahmet Cakir), dva filma o zagovorih v Bolgariji (avtorica Galja Čohadžieva) in obredu v čast Perunu iz Makedonije, ki smo si ga pred leti že lahko ogledali v Cankarjevem domu (avtor Nikos Čausidis).

Simpozij, ki je bil tokrat v Bolgariji, je sicer del skupnega projekta med Srbijo in Bolgarijo: izmenično poteka v eni ali drugi državi. Zdi se, da se je taka oblika izmenjave organizacije znanstvenega srečanja med dvema deželama z mednarodno udeležbo pokazala kot zelo uspešna (saj se tako

stroški kot čas in energija, ki se porabita za pripravo, porazdelijo in je lahko zato organizacija toliko boljša) in je morda lahko spodbuda tudi za nadaljnja srečanja med Oddelkom za etnologijo in kulturno antropologijo Filozofske fakultete v Ljubljani in Univerzo v Lodžu. Mednarodna udeležba namreč zagotavlja tudi večjo širino pogledov in razmišljanj ter, nenazadnje, 'borzo informacij'. Prav podatki iz prve roke so morda tudi najboljše plat tovrstnih srečanj: izmenjava mnenj, informacije o objavljeni literaturi na določeno temo, ki bi jo sam le stežka odkril, so neprecenljive vrednosti, zlasti če se ukvarjaš s komparativnimi študijami. Tako bi si lahko le želeli čimveč tovrstnih srečanj tudi v Sloveniji, saj očitno v kvantiteti močno zaostajamo za bližnjimi državami (samo v Bolgariji, na primer, so v zadnjih treh mesecih organizirali najmanj tri simpozije, v Makedoniji dva itn.).

Na koncu le še razmišljanje: potovanje na tak simpozij stane približno 500 nemških mark, prevod dodatnih 500. Preprosta primerjava s plačami oz. materialnimi sredstvi mladih raziskovalcev pove, da si bodo tile težko privoščili več kot eno tako potovanje na leto. Ministrstvo za znanost in tehnologijo Slovenije namreč mladim raziskovalcem ni pripravljeno kriti stroškov potovanja, češ da jim že tako in tako daje denar za materialne stroške. Tako lahko torej ostajamo doma in le upamo, da homo tudi tu po srečnem naključju naleteli na članke, ki so bili napisani o temi, ki jo preučujemo, ali na knjige, ki vključujejo gradivo, ki ga krvavo potrebujemo, in na ljudi, ki se ukvarjajo z istim področjem kot mi in bi nas lahko morda en sam pogovor z njimi obogatil bolj kot meseci in meseci študija, stisnjene med 'štiri stene Slovenije'.